

KLASICIZMUS

(17. – 18. st.)

klasicizmus = umelecký smer, ktorý vznikol a vyvrcholil vo Francúzsku v 17. storočí v dobe rozkvetu absolutistickej monarchie (za vlády “kráľa Slnka” Ľudovíta XIV.). Usiloval sa o tvorbu zodpovedajúcu klasickým estetickým normám, odovzdaným z antických vzorov, so zameraním na mravné a spoločenské problémy. **Hlásil sa k filozofickým východiskám racionalizmu a k abstraktne ponímaným ideálom pravdy, harmónie a krásy.**

Klasicizmus bráni a zdôvodňuje súdobý spoločenský poriadok, schvaľuje vládnuce vrstvy. Úzko súvisí s racionalizmom a oproti baroku hlása striedmosť, rozumnosť a disciplínu. Pre klasicizmus je príznačný vznik literárnych salónov, v ktorých sa diskutovalo o umení, analyzovali sa a hodnotili literárne diela. Tieto salóny určovali literárny vkus a utvárali verejnú mienku. Vznikali literárne akadémie, ktoré dbali na čistotu formy a jazyka umeleckých diel

SPOLOČENSKÉ POMERY:

- skončenie dlhotrvajúcej vojny (30 ročná vojna) — prehĺbenie krízy feudalizmu
- upevňovanie neobmedzenej moci kráľov — absolutistická monarchia
- vznik manufaktúr ako nového výr. prostriedku — rozklad cechového zriadenia
- rozmach buržoázie — urýchljuje sa rozvoj priemyslu a obchodu

HLAVNÉ ZNAKY

Nicolas Boileau

Dielo: *Básnické umenie*: v diele vyložil presné pravidlá tvorby klasicistickej poézie

- zmysel umenia je v napodobňovaní prírody – to čo je nemenné
- umeleckým vzorom sa stalo antické a renesančné umenie a je zároveň reakciou na barok, návrat k antike, antickej dokonalosti
- **classicus** - (jednoduchý, dokonalý ...) – snaha o dokonalé umenie, s tým súvisí určenie presných noriem tvorby: (**TROJEDNOTA** – času, miesta, deja), (pravda, krása, добрôta)
- myslenie sa oslobodzuje od náboženského myslenia – umelci sa orientujú k filozofickému smeru **RENÉHO DESCÁRTA – RACIONALIZMU** (istota vlastného myslenia) - „Myslím, teda som“ (Cogito ergo sum)
- téza, antitéza, syntéza
- pravidelnosť, vznešenosť, objektívny obraz, typizácia postáv
- dráma má byť veršovaná: **alexandrín** = 12 slabičný verš

POSTAVY A ŽÁNRE

- autori nevykresľujú **človeka** takého, aký je, ale **takého, aký by mal byť** => v dielach vystupuje buď dobrý ideál (ideál doby), alebo jeho protiklad – **typizácia** postáv
- literatúra sa nesústreďuje na jednotlivé črty človeka, ktorými sa ľudia odlišujú, ale na **všeobecné črty** a vytvára typy postáv., napr. Harpagon – lakomec., Cid – statočný
- podľa antického vzoru vzniká delenie žánrov na:

1. vysoké žánre

óda, elégia, epos, tragédia

- spracovali sa vznešené námety: historické a nadčasové
- hrdinovia: príslušníci vysokých vrstiev, vládcovia, vojvodcovia, veľmoži

2. nízke žánre

bájka, satira, komédia

- neboli tak vysoko cenené => prejavujú sa tu komické prvky
 - spracovávali sa námety zo života nižších vrstiev a zo súčasnosti
- hrdinovia: mešťania a príslušníci vyšších vrstiev

- nepripúšťalo sa prelínanie žánrov

V období klasicizmu nastal búrlivý rozvoj drámy, vývoj poézie bol omnoho skromnejší. V klasicistickej poézii prevláda rozum a úvaha nad citom. Najčastejšie sa objavuje *opisná, úvahová a satirická báseň*, v lyrike veľkolepá óda a sonety. **Klasicistická dráma dodržiavala Aristotelovu zásadu troch jednôt**: jednotu miesta, deja a času (hra sa mala odohrávať na jednom mieste, v priebehu 24 hodín a mala mať jednoduchý dej, preto nevznikali vedľajšie motívy.) V predstaveniach pôsobili aj ženy – herečky.

FRANCÚZSKO

- vznikajú tu najvýznamnejšie diela klasicizmu, predovšetkým dramatická tvorba

1. Tragédia

Pierre Corneille

Dielo: *Cid* (1635)

- námet čerpá zo španielske rytierskej tragédie => Cid je príklad kresťanského rytiera, ktorý je oddaný svojej viere, kráľovi a rodine
- konflikt tragédie je založený na rozpore medzi citom a povinnosťou => do popredia sa dostáva povinnosť voči rodu
- Rodrigo-Cid (pán) zabije otca svojej miluj Chimeny, pretože urazil jeho otca
- Chimena, hoci miluje Rodriga, žiada jeho smrť => obaja sa dostávajú do hlbokkej krízy, pretože zvädzajú boj medzi láskou a čťou svojich rodov
- Rozuzlenie je zmierlivé, keď kráľ posielal bojovať Rodriga proti Maurom
- Záver vybočuje z klasicistických pravidiel

2. Komédia

Jean Poquelin Molière

- tvoril pod pseudonymom Molière
- celý život zasvätil divadlu => herec, režisér, autor, riaditeľ divadelnej spoločnosti
- jeho hry sa hrávali na dvore kráľa Ľudovíta XIV
- zomiera na javisku pri svojej poslednej hre Zdravý nemocný
- napísal 33 komédií, veľké množstvo jeho hier sa hrá dodnes => tvorí základ repertoára všetkých divadiel:
- vrcholové diela :

Dielo: *Mizantrop*

- človek, ktorý nenávidí ľudí a stráni sa ich

Dielo: *Lakomec*

- napísané v próze
- námet čerpal z antiky od autora Plauta – Komédia o hrnci
- hlavná postava je bohatý muž Harpagon => tak chorobne lakomý, že pre peniaze sa stal bezohľadným aj voči vlastnej rodine, okrem peňazí nevidí nič
- vykresľuje obraz úžerníka, ktorý žije v neustálom strachu o svoje peniaze a šetrí nielen na služobníctve, ale aj na svojich deťoch

- prostredníctvom hl. postavy autor kritizuje lakomstvo, ktoré deformuje charakter človeka
- Dej:
 - Eliza – (Harp. dcéra)- sa tajne zasnúbila s Valérom, no otec ju chce vydať za starého, ale bohatého šľachtica Anzelma
 - H syn Kleant sa chce oženiť s Marianou, do ktorého sa však zaľúbil aj H => otec sa stáva sokom svojho syna
 - H je stále posadnutý strachom, že ho okradnú, a preto svojich 10 000 zlatých zakope do záhrady
 - dochádza neustále k sporom medzi otcom a synom, situácia je takmer neriešiteľná
 - s pomocou sluhu ukradnú mladí otcov poklad, čo zásadne mení H správanie => takmer stráca rozum, dáva prednosť peniazom - „ svojim priateľom“ pred ženou, súhlasí so sobášmi svojich detí, len keď má svoju truhličku a nemusí financovať do svadby
 - zápletká nie je dôležitá
 - v popredí je charakter lakomca prepracovaný do najmenej psychologických odtieňov so všetkými spoločenskými dôsledkami
 - rozuzlenie je nečakané, prekvapujúce

OBSAH:

Dej sa odohráva v Paríži. Bohatý lakomý vdovec Harpagon, ktorý rozmnožuje svoj majetok prepožičiavaním peňazí na vysoký úrok, je posadnutý peniazmi a bohatstvom. Podriadiť tomu všetko: vzťah k vlastným deťom, k služobníctvu i osobný vzťah k citovému životu. Jeho dcéra Eliza sa tajne zasnúbi so šľachticom Valérom. Jej brat Kleant je však odkázaný na otca. Musí sa podrobiť jeho vôli, no miluje chudobnú dievčinu Marianu. Tú si však chce vziať jeho otec Harpagon, ktorý všetkých podozrieva a neverí dokonca ani svojim deťom. Svojho syna Kleanta chce oženiť s bohatou vdovou a Elizou hodlá vydať bez vena jej súhlasu za starnúceho boháča Anzelma, ktorého jej otec vychvaľuje aký je múdry a bohatý. Harpagon požiada o pomoc Anzelmovho syna Valéra, aby ich rozsúdil, kto má pravdu. Valér s ním súhlasí, ale len preto, aby si Harpagona nerozhneval. Harpagon stojí tiež v ceste Kleantovi, je mu sokom v láske. Kleant si chce však od otca požičať peniaze.

Dohadzovačka Frozína presvedčí Harpagona, že sobáš s Marianou bude preňho výhodný. Prezradí mu, že sa jej vraj páčia len starí muži. Frozína presvedča takisto Marianu, že jej starý ženích čoskoro zomrie a ona ostane bohatou vdovou. Poprosí Harpagona o peniaze, ale zbytočne.

Harpagon pozve hostí na večeru do svojho domu. Chce sa druhýkrát oženiť, a tak rozkáže svojim sluhom pripraviť hostinu. Na nej daruje Kleant Mariane otcov prsteň, za čo sa Harpagon na syna veľmi nahnevá. Nakoniec sa Kleant otcovi prizná, čo cíti k Mariane. Ten však chce, aby sa Kleant Mariane vzdal a prenechal ju jemu. Ale ani po rozhovore s Harpagonovým sluhom Jakubom sa veci nevyrovnajú. Harpagonovi ktosi ukradne peniaze. Po tomto zistení chce nenásytný Harpagon všetkých obesiť, dokonca aj seba, ak ukradnuté peniaze nenájde.

Po ubezpečení Harpagona, že skrinka s jeho peniazmi sa mu vráti a po zistení, že Mariana a Valér sú Anzelmovými deťmi, Harpagon dáva súhlas na ich svadbu s Kleantom a Elizou. Aj preto, že všetky svadobné náklady uhradí pán Anzelm.

- ďalšie diela Moliera – *Tartuffe*, *Zdravý nemocný*, *Mešťan šľachticom*,...

Bájky

- 12 zväzkov ,nadväzuje na Ezopa, no bájky zbavil výslovnej mravnej poučnosti, podal aj satirický obraz doby (napr. pokrytectvo, klamstvo, intrigy)

- **Jean Racine** – „*Faidra*“ – psychologická tragédia – príbeh ženy a jej vzťahu k nevlastnému synovi

3. Dráma

tri jednoty:

- **jednota času** (príbeh sa musel odohrať počas 24, výnimočne 30 hodín)
 - **jednota miesta** (príbeh sa musel odohrať na jednom mieste, obyčajne v neurčitom paláci)
 - **jednota deja** (zameranie na jeden dej vylučovalo vedľajšie motívy)
- objektívny názor (rezonéri = rozprávači)

OSVIETENSTVO

- je to pokrokové hnutie v 18 st., ktoré **vystupuje proti feudalizmu, poukazuje na rozpad feudalizmu a nástup kapitalizmu**

- **osvietenci** — zástancovia postupných premien spoločnosti a štátu v záujme buržoázie
- vychádza z racionalizmu:

1. **vysvetľovali svet rozumom** (viera „osvietený“ rozum)

2. **bojovali proti cirkevným dogmám**

- tvrdí, že ľudia sú si od prírody rovní => nemá sa im vládnúť despoticky
- osvietenské myšlienky využili niektorí panovníci na upevnenie svojej moci a na modernizáciu štátu a hospodárstva => osvietenský absolutizmus

Charakter osvietenského umenia

- osvietenstvo ako vychádzajúce slnko
- je to pokrokové hnutie, ktoré presadzuje prirodzenú výchovu, sloboda myslenia a rovnosť ľudí
- dôraz sa kladie na osvietenecké individuum, ktoré sa venuje seba zdokonaľovaniu

- **vedúcou myšlienkou je myšlienka náboženskej a národnej znášanlivosti, snaha rozšíriť vzdelanosť medzi široké vrstvy**

- súhra medzi rozumom a citom

- v literatúre vznikajú pod vplyvom osvietenstva diela zamerané na výchovu a poučanie čitateľov

Francúzski osvietenci:

Denis Diderot

- viedol veľkú skupinu encyklopedistov

Dielo: **Encyklopédia**

- dal podnet na jej vznik, uplatnil v nej poznatky z najrôznejších oddielov z filozofie a remesiel

Jean – Jaques Rousseau – Emil alebo o výchove, Spoločenská zmluva

Francois Voltáire, Montesquieu

Anglický osvietenci:

Daniel Defoe – *Robinson Crusoe*

Jonathan Swift – *Gulliverove cesty*

Českí osvietenci:

- v tomto období prebiehalo v Čechách národné obrodenie a najvýznamnejšími predstaviteľmi boli vedci, ktorí sa usilovali dokázať a potvrdiť svojbytnosť a starobylosť českého národa, študovali české dejiny a český jazyk

Josef Dobrovský

- zaoberal sa českými dejinami a literatúrou, českým jazykom a národopisom. Je zakladateľom modernej jazykovedy a slavistiky

- *Dejiny českého jazyka a literatúry*
- *Nemecko-český slovník*

Josef Jungmann

- obohatil český básnický jazyk

- *Slovesnost'* – prvá príručka poetiky, ktorá sa opiera o klasický systém literárnych žánrov
- *Slovník česko-nemecký*